

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

28.02.2023. Nr. 1-5/63
Uz 30.01.2023 DIKS-23-69-nd

**Rīgas domes Izglītības, kultūras
un sporta departamentam**
iksd@riga.lv

Informācijai: **Izglītības un zinātnes ministrijai**
pasts@izm.gov.lv

Tieslietu ministrijai
pasts@tm.gov.lv

**Vides aizsardzības un
reģionālās attīstības ministrijai**
pasts@varam.gov.lv

Labklājības ministrijai
lm@lm.gov.lv

Rīgas domes Labklājības departamentam
dl@riga.lv

Par tiesisko tvērumu izglītojamo ēdināšanas jautājumā Rīgā

Tiesībsargs 2023. gada 31.janvārī saņēma Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departamenta 2023. gada 30.janvāra vēstuli Nr.DIKS-23-69-nd ar lūgumu sniegt viedokli un priekšlikumus par pasākumiem, kas veicami, lai valsts un pašvaldību regulējums izglītojamo ēdināšanas atbalsta jomā būtu vienots.

[1] No Izglītības likuma 17. panta trešās daļas 11. un 13. punkta, kā arī Vispārējās izglītības likuma 10. panta trešās daļas 3. punkta izriet tas, ka izglītojamo ēdināšanas pakalpojumu sniegšana neietilpst izglītības procesa jēdzienā un tas nav arī izglītības iestādes pamatuzdevums. Bērni lielu dienas daļu pavada izglītības iestādē, tādēļ maltītēm izglītības iestādē ir liela nozīme, lai apmierinātu bērnu fizioloģiskās vajadzības, veicinātu bērnu spēju mācīties, koncentrēties un pilnvērtīgi piedalīties mācību procesā. Saskaņā ar

normatīvajiem aktiem¹ izglītojamiem izglītības iestādēs ir jābūt nodrošinātai iespējai saņemt ēdināšanas pakalpojumu. Savukārt izglītības iestādes pienākums ir nodrošināt izglītojamo ēdināšanu atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajām prasībām par pārtikas apriti un uztura normām².

[2] Izglītības likuma 59.panta 3.¹daļa nosaka, ka to izglītojamo ēdināšanu, kuri izglītības iestādēs klātienē apgūst pamatizglītības programmas 1., 2., 3. un 4.klasē, finansē no valsts budžeta Ministru kabineta noteiktajā kārtībā un apjomā. Pašvaldības piedalās to izglītojamo ēdināšanas izmaksu segšanā, kuri attiecīgās pašvaldības administratīvajā teritorijā esošajās izglītības iestādēs (izņemot valsts izglītības iestādes) klātienē apgūst pamatizglītības programmas 1., 2., 3. un 4.klasē. Tātad no Izglītības likuma 59.panta 3.¹daļas izriet, ka pašvaldībai nav pienākuma piedalīties to izglītojamo ēdināšanas izmaksu segšanā, kuri mācās 1., 2., 3. un 4.klasē citu pašvaldību un valsts izglītības iestādēs. Minētās pašvaldības kompetences robežas nosaka likums un tas attiecas tikai uz 1.-4.klašu izglītojamo ēdināšanas izmaksas segšanu. Tomēr pašvaldības nav ierobežotas paplašināt izglītojamo, kuri saņem brīvpusdienas, loku, pamatojoties uz Izglītības likuma 17.panta trešās daļas 11.punktu, patstāvīgi nosakot kritērijus atbalsta piešķiršanai izglītojamo ēdināšanas jomā. Par pārējo izglītojamo ēdināšanas izmaksu finansēšanu pašvaldība lemj atbilstoši sava budžeta iespējām.

[3] Pašvaldības realizē brīvprātīgu iniciatīvu, nosakot izglītojamos, kuriem sedz ēdināšanas izdevumus atbilstoši Izglītības likuma 17.panta trešās daļas 11.punktam. Saskaņā ar Pašvaldību likuma 5.panta otro daļu brīvprātīgas iniciatīvas izpildes kārtību un finansējumu nosaka pati pašvaldība.

Brīvpusdienas izglītojamajiem ir veids, kā atbalstīt ģimenes ar bērniem, kuri klātienē apgūst izglītības programmu izglītības iestādē, nepiešķirot naudu tiešā veidā, bet novirzot to tieši bērna vajadzībām, tādējādi veicinot bērna veselības uzlabošanu, bērna veselīga uztura paradumus, kā arī veicinot vienlīdzīgas bērnu iespējas uz attīstībai nepieciešamo, neatkarīgi no vecāku mantiskā stāvokļa un dzimuma.³ Tātad pašvaldības finansēta ēdināšana izglītības iestādēs pamatā ir būtisks sociālais atbalsts ģimenēm ar bērniem, kas arī sekmē bērnu attīstību un veselību, nodrošinot veselīgu uzturu.

[4] Vērtējot Rīgas valstspilsētas pašvaldības regulējumu⁴ par izglītojamo ēdināšanas izdevumu līdzfinansēšanas kārtību, 2022. gada 23.septembra vēstulē Nr.1-8/22 tiesībsargs jau sniedzis viedokli par to, kas būtu jāņem vērā pašvaldībai, īstenojot savu rīcības brīvību Izglītības likuma 17. panta trešās daļas 11. punktā noteiktā uzdevuma izpildē, piešķirot sociālo atbalstu izglītojamo ēdināšanas jomā. Tiesībsarga viedoklis par pašvaldības rīcības brīvību, izvēloties izglītojamo ēdināšanas atbalsta piešķiršanas kritērijus, ir līdzīgs Tieslietu ministrijas viedoklim, kas sniegts Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departamentam Tieslietu ministrijas 2023. gada 21.februāra vēstulē Nr. 1-17/566.

¹ Ministru kabineta 2002.gada 27.decembra noteikumu Nr.610 "Higiēnas prasības izglītības iestādēm, kas īsteno vispārējās pamatizglītības, vispārējās vidējās izglītības, profesionālās pamatizglītības, arodizglītības vai profesionālās vidējās izglītības programmas" 59. punkts.

² Ministru kabineta 2002.gada 27.decembra noteikumu Nr.610 "Higiēnas prasības izglītības iestādēm, kas īsteno vispārējās pamatizglītības, vispārējās vidējās izglītības, profesionālās pamatizglītības, arodizglītības vai profesionālās vidējās izglītības programmas" 51.¹ punkts; Ministru kabineta 2013.gada 17.septembra noteikumu Nr.890 "Higiēnas prasības bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzējiem un izglītības iestādēm, kas īsteno pirmsskolas izglītības programmu" 37.punkts.

³ Likumprojekta "Grozījumi Izglītības likumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/6D7978F77F5DC752C2258490006594F0?OpenDocument>

⁴ Rīgas domes 2022. gada 27.aprīļa lēmums Nr. 1462 "Par izglītojamo ēdināšanu un 2022. gada 24.augusta saistošie noteikumi Nr. RD-22-153-sn "Kārtība, kādā Rīgas valstspilsētas pašvaldība nodrošina izglītojamo ēdināšanas pakalpojuma līdzfinansējumu".

[5] Jāatzīmē, ka Latvijas pašvaldību prakse, realizējot brīvprātīgo iniciatīvu un nosakot izglītojamos, kuriem ēdināšanas izdevumi tiek segti no pašvaldības budžeta, ir dažāda. Ir pašvaldības, kurās atbalsts tiek nodrošināts visiem izglītojamiem, kuri mācās attiecīgās pašvaldības dibinātajās izglītības iestādēs, neatkarīgi no deklarētās dzīvesvietas⁵, ir arī tādas pašvaldības, kur atbalsts noteikts tikai izglītojamiem, kuri dzīvesvietu deklarējuši attiecīgās pašvaldības administratīvajā teritorijā un pieder kādai mazāk aizsargātai iedzīvotāju grupai, piemēram izglītojamiem ar invaliditāti, neatkarīgi no tā, vai izglītojamais izglītību iegūst savas pašvaldības dibinātajā izglītības iestādē vai citas pašvaldības izglītības iestādē⁶; savukārt ir arī pašvaldības, kurās ēdināšanas izmaksas tiek finansētas izglītojamiem, kuri atbilst kādai mazāk aizsargātai grupai, neatkarīgi no izglītības iestādes dibinātāja un tās atrašanās attiecīgās pašvaldības administratīvajā teritorijā⁷. Ņemot vērā, ka pašvaldībās pastāv atšķirīga pieeja gan kritēriju noteikšanā, gan izglītojamo grupu izvēlē, atsevišķos gadījumos var būt situācijas, kad iespējams saņemt atbalstu ēdināšanas izdevumu segšanā vienlaikus no divām pašvaldībām, piemēram, pie noteiktas sociālās grupas piederošam izglītojamam, kurš mācās citas pašvaldības administratīvajā teritorijā esošajā izglītības iestādē. Vai otrādi - atbalsts izglītojamam var tikt liegts vispār, ja neizpildās pašvaldību noteiktie kritēriji atbalsta saņemšanai, piemēram, deklarētās dzīvesvietas pašvaldība ēdināšanas izdevumu segšanu nodrošina visiem izglītojamiem, kuri mācās pašvaldības dibinātajās izglītības iestādēs, bet pašvaldība, kuras izglītības iestādē mācās izglītojamais, par kritēriju ēdināšanas izmaksu segšanai noteica izglītojamā deklarēto dzīvesvietu attiecīgās pašvaldības administratīvajā teritorijā.

Tiesībsargs neiebilst, ja valstī tiek noteikti vienoti kritēriji vai algoritms, pēc kura pašvaldības var noteikt izglītojamo kategorijas, kurām sedz ēdināšanas izmaksas, tādējādi nodrošinot vienotu pieeju pašvaldībās izglītojamo ēdināšanas atbalsta jomā. Tiesībsarga ieskatā pašvaldībām, īstenojot brīvprātīgo iniciatīvu un nosakot izglītojamos, kuru ēdināšanas izmaksas sedz pašvaldība, primāri ir jā rūpējas par savu iedzīvotāju interesēm labākajā veidā, sevišķi ņemot vērā mazāk aizsargātu iedzīvotāju grupu intereses. Ja pašvaldība ir paredzējusi segt ēdināšanas izmaksas izglītojamiem, piemēram, kuri atbilst kādai mazāk aizsargātai iedzīvotāju grupai (izglītojamiem ar invaliditāti, izglītojamiem no trūcīgām un maznodrošinātām ģimenēm, izglītojamiem, kuriem nodrošināta ārpusģimenes aprūpe u.c.), būtiski, lai šo atbalstu varētu saņemt visi izglītojamie, kuriem dzīvesvieta deklarēta pašvaldības administratīvajā teritorijā neatkarīgi no tā, kurā izglītības iestādē viņi mācās. Ir saprotama pašvaldības vēlme ēdināšanas izmaksas segt tikai izglītojamiem, kuri mācās tās dibinātajās izglītības iestādēs, jo tā var būt saistīta ne tikai ar pakalpojuma administrēšanu, bet arī vēlmi saglabāt pašvaldības izglītības iestāžu tīklu, piesaistot vairāk bērnu pašvaldības izglītības iestādēm. Taču vienlaikus šādu pieeju nevar atzīt par pamatotu situācijā, kad izglītojamais objektīvi nevar iegūt izglītību pašvaldības dibinātajā izglītības iestādē tādēļ, ka mācās tādā izglītības programmā, kas nav nodrošināta nevienā pašvaldības dibinātajā izglītības iestādē.

Tiesībsarga pilnvarojumā
Bērnu tiesību nodaļas vadītāja

L. Grāvere

⁵ Jūrmalas domes 2022. gada 18. augusta saistošie noteikumi Nr. 45 "Par ēdināšanas maksas atvieglojumiem Jūrmalas valstspilsētas pašvaldības izglītības iestādēs".

⁶ Olaines novada domes 2019. gada 27. novembra saistošie noteikumi Nr. SN13/2019 "Par materiālās palīdzības pabalstiem Olaines novadā".

⁷ Mārupes novada pašvaldības 2023. gada 23.februāra saistošie noteikumi Nr.10/2022 "Par pašvaldības pabalstu daudz bērnu ģimenēm Mārupes novadā".